

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อ พัฒนาความงอกงามทางสติปัญญาความเจริญงอกงามทางความคิดอันจะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการและความเจริญของมนุษยชาติ เพื่อสร้างสรรค์กำลังคนในระดับวิชาชีพชั้นสูง เพื่อพัฒนาสังคม เป็นแหล่งวิทยาการที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนและชนบท การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และเพื่อพัฒนาคนให้เป็นผู้ที่สมบูรณ์ด้วยคุณธรรมให้สามารถดำเนินชีวิตอันมีค่าแก่บุคคลและสังคม

จากจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาดังกล่าวข้างต้น สถาบันอุดมศึกษาจึงจำเป็นต้องคำนึงภารกิจสำคัญ 4 ประการคือ

1. สอน
2. วิจัยค้นคว้า
3. บริการสังคม
4. ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม (คณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา 2518 : 158)

การบริการชุมชน เป็นหน้าที่ประการสำคัญประการหนึ่งของสถาบันอุดมศึกษา และถือเป็นบทบาทที่สามเมื่อเทียบกับการสอนและการวิจัย (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ 2526 : 329) การจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาระดับมหาวิทยาลัยของไทยในระยะเริ่มแรก ได้เน้นภารกิจการสอนหรือถ่ายทอดความรู้ เพื่อผลิตกำลังคนในระดับสูงให้สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศเป็นสำคัญ ในอดีตมหาวิทยาลัยจึงไม่ได้ทำหน้าที่บริการชุมชน และขณะเดียวกันชุมชนก็ไม่ต้องการรับบริการจากมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยของรัฐแต่ละแห่งต่าง เริ่มกำหนดหน้าที่การบริการชุมชนอย่างเป็นทางการเป็นสายลักษณะอักษรไว้ใน

พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยของตนเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา และในปัจจุบัน
อุดมศึกษาทุกแห่งได้ดำเนินการกิจการบริการชุมชนควบคู่ไปกับการสอนและการวิจัยซึ่ง
ถือเป็นภารกิจที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน (ลีปนนท์ เกตุทัต 2525 : 76 - 77)

การบริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษามีประโยชน์หลายประการ คือ

1. เป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์การทำงาน เปิดนิสัยและทักษะในการ
ทำงานร่วมกับผู้อื่นของอาจารย์และนักศึกษาที่ออกปฏิบัติงาน
2. เป็นการระดมทรัพยากรของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาและช่วยแก้ไข
ปัญหาของสังคม
3. การบริการชุมชนช่วยสร้างโอกาสให้มหาวิทยาลัยได้เรียนรู้สภาพจริง
ของสังคมเพื่อเปรียบเทียบกับหลักวิชาหรือทฤษฎี
4. สถาบันอุดมศึกษาสามารถปรับปรุงหลักสูตรและการเรียนการสอนให้
สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคม
5. ทำให้สังคมยอมรับว่าสถาบันอุดมศึกษาเป็นสถาบันหรือส่วนหนึ่งของสังคม
(ทวงมหาวิทยาลัย 2517 : 1)

คั้งนั้นมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาจะต้อง เป็นสถาบันที่ทำหน้าที่
เสาะแสวงหาและถ่ายทอดปัญญาความรู้ที่เกี่ยวของและสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์ สังคม
และธรรมชาติให้แก่สังคมโดยยึดอุดมคติของความเป็นเลิศทางวิชาการและในขณะเดียวกัน
จะต้องมีแนวทางที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศด้วย นอกจากนั้นสถาบันอุดมศึกษาจะต้อง
ทำหน้าที่จรรโลงศิลปและวัฒนธรรมของประเทศ (ลีปนนท์ เกตุทัต 2526 : 21)

สำหรับมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาที่อยู่ในส่วนภูมิภาคการดำเนินการ
การสอน การวิจัย การบริการชุมชน และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมจะต้องเป็นไป
เพื่อสนองตอบและพัฒนาภูมิภาคนั้น ๆ เป็นสำคัญ (สายสุรี จุติกุล 2516 : 15 - 17)
ซึ่งสามารถสรุปภารกิจได้คือ

1. การผลิตบัณฑิต นอกจากการให้การศึกษาวิชาชีพชั้นสูงเพื่อการประกอบ
อาชีพแล้วมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคจะต้องให้การศึกษาในค่านิยมวิชาการมูลฐานคือ
มนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศาสตร์อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ศิลปวิทยาการ

ของภูมิภาค มหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคจะต้องจัดบรรยากาศให้นักศึกษาผูกพันกับภูมิภาค
ต้องสนับสนุนให้นักศึกษาได้ทำงานร่วมกับประชาชนในท้องถิ่นเพื่อให้มหาวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของภูมิภาค หรือที่เรียกว่า "ครอบครัวภูมิภาค" มหาวิทยาลัยจะต้องเปิด
เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย

2. บทบาทหลักที่มีผลต่อการพัฒนาภูมิภาค มหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคจะต้อง
มีบทบาทอย่างสำคัญในการพัฒนาภูมิภาค งานวิจัยของมหาวิทยาลัยจะต้องไม่มุ่งที่ความ
เป็นเลิศทางวิชาการแต่อย่างใดจะต้องเน้นการวิจัยประยุกต์ เพื่อนำความรู้จาก
การวิจัยมาบริการชุมชนก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนในส่วนภูมิภาคให้ได้ การบริการชุมชน
ที่มหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคจักจะต้องไม่ซ้ำซ้อนกับงานของหน่วยพัฒนาอื่น ๆ ที่กระทำอยู่แล้ว

3. บทบาทเกี่ยวกับศิลปะ ประเพณีวัฒนธรรมส่วนภูมิภาค มหาวิทยาลัย
ส่วนภูมิภาคจะต้องมีบทบาทอย่างสำคัญในการพัฒนาจิตใจ ทะนุบำรุงศิลปะ ประเพณีและ
วัฒนธรรมอันเป็นมรดกของแต่ละท้องถิ่น นิสิตนักศึกษาจะต้องมีความคุ้นเคยกับศิลปวัฒนธรรม
ทั้งนี้เพื่อให้มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางของความเจริญทางจิตใจ (ศิลปบนที่ เกตุทัต
2526 : 22 - 29)

จากที่กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่ามหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาเป็นสถาบัน
ของสังคมที่เกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของสังคมนั้น ๆ การดำเนินภารกิจของสถาบัน
อุดมศึกษาจึงถูกกำหนดโดยความต้องการของสังคม สถาบันอุดมศึกษาจะต้องทำหน้าที่หลัก
คือการสอน การวิจัย การบริการสังคม และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมไปพร้อม ๆ กัน
และจะเป็นไปในอัตราส่วนที่เหมาะสม (เกษม สุวรรณกุล 2527 : 92 - 93)

จังหวัดมหาสารคามเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่บริเวณส่วนกลางของภาคตะวันออกเฉียง
เฉียงเหนือมีพื้นที่รวม 5,760 ตารางกิโลเมตรหรือ 3.60 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 3.38
ของพื้นที่ทั้งหมดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลักษณะภูมิประเทศทั่วไปเป็นที่ราบสูง
ไม่มีภูเขา สภาพพื้นดินเป็นดินปนทราย มีอินทรีย์วัตถุน้อยไม่อุดม นำ ประกอบกับพื้นที่
มีสภาพสูงต่ำเป็นเนิน พื้นที่ป่าไม้เหลือน้อยทำให้ฝนที่ตกลงมาไหลไปยังที่ลุ่ม และพื้นผิวดิน
ถูกทำลายอย่างรวดเร็วเนื่องจากการตัดไม้ทำลายป่า ดินจึงขาดความอุดมสมบูรณ์และ
เกิดความแห้งแล้ง แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและเพื่อการเกษตรมีน้อยไม่เพียงพอ

กับความต้องการของประชาชนจังหวัดมหาสารคาม มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติน้อย ไม่เพียงพอที่จะประกอบการเชิงพาณิชย์ได้ ในปัจจุบันประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม ต้องประสบกับปัญหาต่าง ๆ คือ

1. ประชาชนขาดน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและน้ำเพื่อการเกษตร ประชาชนขาดเครื่องมือในการเก็บน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคคือถังเก็บน้ำและโอ่ง และขาดแหล่งกักเก็บน้ำทั้งตามธรรมชาติและที่สร้างขึ้นเอง

2. ประชาชนส่วนใหญ่สุขภาพอนามัยไม่ดี ประชาชนในจังหวัดมหาสารคามป่วยเป็นโรคต่าง ๆ ในอัตราส่วนที่สูงกว่าประชาชนในจังหวัดอื่น ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือและของประเทศ โรคที่พบมากที่สุดได้แก่โรคทางเดินอาหาร โรคติดเชื้อและพยาธิ โรคทางเดินหายใจ และโรคขาดสารอาหาร

3. ประชาชนมีรายได้จากการเกษตรต่ำซึ่งเกิดจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพและความแห้งแล้งของดินฟ้าอากาศ นอกจากนั้นเกษตรกรยังขาดความรู้ในความรู้วิชาการขาดการใช้เทคนิคที่เหมาะสมในการผลิต เกษตรกรไม่ได้วางแผนการใช้ที่ดินทางการเกษตร ขาดการป้องกันโรคพืชและโรคสัตว์ ประชาชนขาดอำนาจต่อรองในการซื้อขายผลิตผลทางการเกษตร

4. ประชาชนขาดการศึกษา อัตราการเรียนต่อระหว่างชั้นประถมศึกษา กับชั้นมัธยมศึกษาในปี 2528 เพียง 30.45 และมีแนวโน้มลดลงทุกปี นอกจากนั้นจากการสำรวจของทางราชการพบว่ายังมีประชาชนที่ไม่รู้หนังสือจำนวนมาก

5. ปัญหาการคมนาคมระหว่างหมู่บ้านและตำบลไม่สะดวก จังหวัดมหาสารคามมีทางที่ชำรุดเสียหายของขอมแซม 27 สายเป็นระยะทางประมาณ 489 กิโลเมตร นอกจากนั้นยังมีสะพานชำรุด 13 แห่งซึ่งเกิดจากการขาดการดูแลอย่างต่อเนื่อง ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือในการใช้และดูแลรักษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ควบคุมการใช้และการก่อสร้างให้เป็นไปตามมาตรฐาน

6. ปัญหาขาดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คือสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาจิตใจเนื่องจากความเจริญหรือความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และ

และการเมือง เป็นไปอย่างรวดเร็วทำให้เกิดปัญหาความวิตกกังวลเกิดความกดดัน ทัศนคติของประชาชนเริ่มเน้นที่คุณค่าของวัตถุมากกว่าจิตใจ

7. ปัญหาอัตราการเพิ่มของประชากรในอัตราสูง เกิดจากประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจด้านการวางแผนครอบครัว ประชาชนมองไม่เห็นประโยชน์ของการวางแผนครอบครัว บุคลากร ด้านการวางแผนครอบครัวมีไม่เพียงพอ ทำให้ไม่สามารถจัดบริการวางแผนครอบครัวและการให้ความรู้ด้านนี้ยังไม่เพียงพอ (มหาสารคาม 2529 : จ - ช)

จากสภาพปัญหาของจังหวัดมหาสารคาม เช่น ความแห้งแล้งของธรรมชาติ รายได้ของประชาชนไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ปัญหาสุขภาพอนามัย ประชาชนขาดโอกาสทางการศึกษา เป็นต้น สถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนถึงระดับปริญญาตรี ในจังหวัดมหาสารคาม 5 แห่งซึ่งประกอบด้วย สถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย 2 แห่ง คือมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม วิทยาลัยคณาวัสดี สถาบันอุดมศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ 2 แห่ง คือวิทยาลัยครูมหาสารคาม วิทยาลัยพลศึกษามหาสารคาม และสถาบันอุดมศึกษาสังกัดกระทรวงสาธารณสุขคือวิทยาลัยพยาบาลศรีมหาสารคาม ได้พยายามจัดโครงการบริการชุมชนเพื่อช่วยเหลือประชาชนในการแก้ไขปัญหาดัง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพของประชาชน ด้านสาธารณสุข ด้านการเมืองการปกครองและกฎหมาย ด้านการศึกษา ด้านศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น การวิจัยเรื่องโครงการบริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคามในครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงสภาพการจัดโครงการบริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคามที่ยานมา จะทำให้ทราบถึงความต้องการบริการชุมชนจากสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคามของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม และ เสนอแนะแนวทางการจัดบริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาแต่ละสถาบันสามารถนำผลวิจัยในครั้งนี้ไปปรับปรุงการให้บริการชุมชนให้ดียิ่งขึ้นและตรงกับความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาถึงบทบาทและวิธีการดำเนินการบริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม
2. ศึกษาถึงความต้องการ ของชุมชนที่มีต่อการบริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม
3. เสนอแนะแนวทางในการบริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาการให้บริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคามที่จัดขึ้นในปีการศึกษา 2527 และ 2528
2. สถาบันอุดมศึกษาที่จะศึกษาได้แก่สถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเปิดสอนถึงระดับปริญญาตรี 5 แห่งคือมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม วิทยาลัยครูมหาสารคาม วิทยาลัยครูมหาสารคาม วิทยาลัยพลศึกษามหาสารคาม วิทยาลัยพยาบาลศรีมหาสารคาม และวิทยาลัยคณาสิวัตส์

คำจำกัดความของการวิจัย

ผู้นำกลุ่มอาชีพรับราชการ หมายถึงข้าราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจตั้งแต่ระดับ 5 หรือเทียบเท่าขึ้นไป

ผู้นำกลุ่มอาชีพพนักงานองค์การ เอกชน หมายถึงพนักงานในองค์การธุรกิจ เอกชนที่มีตำแหน่งบริหาร

ผู้นำกลุ่มอาชีพผู้ประกอบการธุรกิจส่วนตัว หมายถึงเจ้าของหรือผู้มีส่วนในกิจการและหรือเป็นผู้มีส่วนร่วมในการบริหารงานองค์กรกลางทางธุรกิจหรืออุตสาหกรรมระดับอำเภอหรือจังหวัด

ผู้นำกลุ่มอาชีพเกษตรกร หมายถึงเกษตรกรที่เป็นเจ้าของกิจการของตนเอง และหรือเป็นผู้มีส่วนร่วมในการบริหารงานองค์กร กลางทางการ เกษตรในระดับตำบล ขึ้นไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะทำให้ทราบว่าสถานอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม มีโครงการบริการชุมชนมากน้อยเพียงใด ลักษณะและวิธีการบริการชุมชนเป็นเช่นใด โครงการบริการชุมชนของสถานอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคามมีเนื้อหาค่านิยมบาง ประชาชนในจังหวัดมหาสารคามมีความต้องการให้สถานอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม จัดโครงการบริการชุมชนค่านิยมใดและด้วยวิธีการใด และบริการชุมชนที่สถานอุดมศึกษา ในจังหวัดมหาสารคามจัดนั้นตรงกับความต้องการของประชาชนหรือไม่ ซึ่งผู้บริหาร สถานอุดมศึกษา อาจารย์ และนิสิตนักศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการบริการชุมชนสามารถ นำผลการวิจัยครั้งนี้ไปปรับปรุงการดำเนินงานให้บริการชุมชนของสถานอุดมศึกษา แต่ละแห่งให้ได้ดี มีประสิทธิภาพและสนองตอบความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

การเสนอผลการวิจัย

รายงานการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 5 บทคือ

บทที่ 1 บทนำ ประกอบด้วยความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย คำจำกัดความของการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย และการเสนอผลการวิจัย

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ความหมายของการบริการชุมชน ลักษณะการจัดบริการชุมชน เนื้อหาและวิธีการของการจัดบริการชุมชน ลักษณะของการจัดบริการชุมชนที่ สภาทั่วไปของจังหวัดมหาสารคาม การศึกษาปัญหาและความต้องการของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งต่างประเทศและในประเทศ

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประชากร ตัวอย่างประชากร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วยการวิเคราะห์สถานภาพส่วนตัวของผู้บริหารสถานบันอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดบริการชุมชนของสถานบันอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม คำนวณเศรษฐกิจและการอาชีพ คำนวณอนามัยและชีวิตครอบครัว คำนวณการศึกษา คำนวณการเมือง การปกครองและกฎหมาย คำนวณศิลปวัฒนธรรมและประเพณี และค่านศาสนา สถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถามและความต้องการบริการชุมชน คำนวณเศรษฐกิจและการอาชีพ คำนวณอนามัยและชีวิตครอบครัว คำนวณการศึกษา คำนวณการเมืองการปกครองและกฎหมาย คำนวณศิลปวัฒนธรรมและประเพณี และค่านศาสนา จำแนกตามอาชีพคือข้าราชการ พนักงานองค์การ เอกชน ผู้ประกอบการส่วนตัว และเกษตรกร สถานภาพส่วนตัวโดยส่วนรวมของผู้ตอบแบบสอบถาม และความตองการที่มีต่อการบริการชุมชนของสถานบันอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล เสนอแนวทางการจัดบริการชุมชนของสถานบันอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม

บรรณานุกรม แสงรายการหนังสือ บทความ และเอกสารอื่น ๆ ที่ใช้ประกอบการวิจัย

ภาคผนวก ประกอบด้วยแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย